

ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ

Dr. Cihan Dizdaroğlu

Coventry Üniversitesi - Güven, Barış ve Sosyal İlişkiler Merkezi
cihan.dizdaroglu@coventry.ac.uk

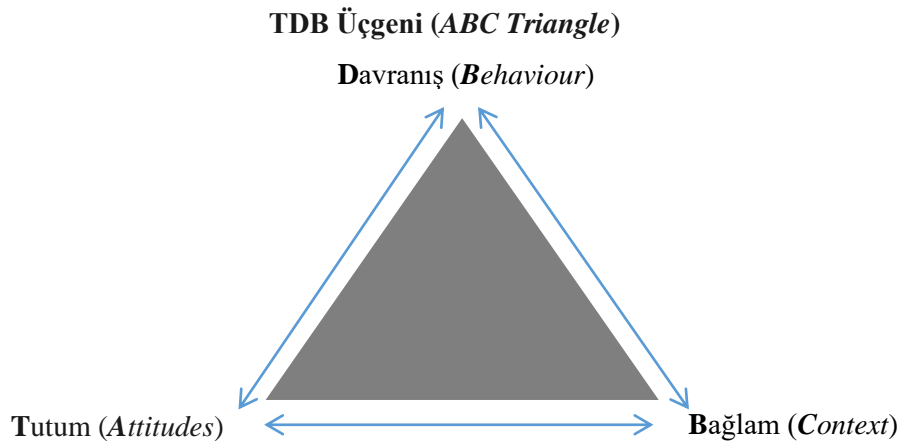
ÖZET

Çatışma çözümü, çatışmaların yapıcı şekilde ele alınması ve şiddete dönüşmeden çözülmesi veya şiddete dönüşmüşse barışçıl yöntemlerle kontrol altına alınıp sonlandırılmasını ifade etmektedir. Bu açıdan çatışmaya neden olan sosyal, ekonomik, politik ve psikolojik unsurların tespit edilip, bunların ortadan kaldırılması yoluyla çatışan tarafları tatmin edici çözümler sunarak, taraflar arasında kalıcı ilişkilerin tesis edilmesine odaklanır. Çatışmaların çözümü yönünde araştırmaların başlangıcını Birinci Dünya Savaşı'na kadar götürmek mümkünse de, 'barış' ve 'çatışma' konularına odaklanan bilimsel çalışmaların başlaması ve bu yönde araştırma kurumlarının kurulması Soğuk Savaş dönemine denk gelmiştir. İki kutuplu dünya düzeninin sona ermesiyle birlikte uluslararası çatışmaların doğasında ortaya çıkan önemli değişimler, 1990'lardan itibaren çatışma çözümü uygulamalarını artırmış ve yeni alanlara doğru genişletmiştir.

Çatışma, özünde olumsuz bir durumu ifade etse de, farklı bakış açılarını anlamamızı sağladığı ölçüde olumlu olarak da algılanabilir.

Çatışma (*conflict*) gündelik yaşamın kaçınılmaz ve doğal parçasıdır. En yalın anlamıyla çatışma, etkileşim halinde olan iki veya daha fazla tarafın (kişi, grup, devlet vb.) çıkar, fikir ve hedef ayrılıklarına sahip olduklarını algılamaları ve birbirleriyle örtüşmeyen bu isteklerini gerçekleştiremeyeceklerini fark etmeleridir. Birbiriyle örtüşmeyen bu istekler aslında çatışmanın neyle ilgili olduğunu da ortaya koymaktadır. Kişiler, gruplar, kurumlar, örgütler veya devletler arası olmak üzere farklı düzlemlerde karşımıza çıkabilecek çatışma, özünde olumsuz bir durumu ifade etse de, farklı bakış açılarını anlamamızı sağladığı ölçüde olumlu olarak da algılanabilir. Çatışma çözümü (*conflict resolution*) alanının öncü isimlerinden Morton Deutsch'a (1973: 17) göre çatışmayı yıkıcı (*destructive*) ve yapıcı (*constructive*) olarak ikiye ayırmak mümkündür. Bu iki tür arasındaki ayrımı ise çatışmanın taraflarının algılarına bakarak yapabiliriz. Buna göre, tarafların sonuçtan tatmin olmamaları halinde çatışmanın yıkıcı; tarafların çatışma sonucu kazanmış hissetmeleri halinde ise çatışmayı yapıcı olarak tanımlamak mümkündür. Yıkıcı çatışmalardan kaçınılması gerekirken, yapıcı çatışmalar gerekli ve insan yaratıcılığının önemli bileşenlerindedir.

Hayatın hemen her evresinde bireysel boyuttaki küçük çaplı çatışmalardan, devletler arası boyuttaki büyük çatışmalara kadar farklı seviyelerde karşımıza çıkabilecek bu durum çoğu zaman şiddete (*violence*) dönüşmeden çözümlenir. Çatışmanın, çatışan tarafların dışında üç temel bileşeni olduğu kabul edilmektedir. Çatışan tarafların tutumları (*attitudes*) ve davranışları (*behaviour*) ile çatışmanın bağlamı (*context*) olarak sıralanan bu bileşenler aşağıdaki şekilde görüleceği üzere birbirini etkilemektedir. Bu bileşenleri çatışmanın erken evrelerinde belirlemek çatışma çözümü stratejilerinin belirlenmesinde büyük önem arz etmektedir. Böylece çatışmanın hangi bağlamda gerçekleştiğiyle tarafların tutum ve davranışlarını anlayabilmek ve soruna en uygun yöntemle yaklaşabilmek mümkün olacaktır.

Kaynak: C. R. Mitchell (1981). *The Structure of International Conflict*. Basingstoke ve Londra: MacMillan, s. 16.

Çatışma çözümü,
çatışmanın
yapıcı bir şekilde
ele alınması ve
şiddete
dönüşmeden
çözülmesi veya
şiddete
dönüşmüşse
barışçıl
yöntemlerle
kontrol altına
alın,
sonlandırmayı
ifade etmektedir.

Çatışmanın bağlamı, çatışmanın nasıl bir ortamda ortaya çıktığı, tarafların bu ortamdan nasıl etkilendiği ve çatışmanın nasıl sonuçlanabileceğini ifade etmektedir. Tutum, tarafların algılarıyla şekillenen ve sosyal durumlara verdikleri tepkileri içermektedir. Davranış ise çatışan tarafların hedeflerine ulaşmak için benimsedikleri yöntemleri ifade etmektedir. Bu yöntemler doğrudan güç kullanımı olabileceği gibi, uyarı veya tehdit benzeri sözlü eylemler de olabilir.

Çatışma çözümü (*conflict resolution*) ise, çatışmanın yapıcı bir şekilde ele alınması ve şiddete dönüşmeden çözülmesi veya şiddete dönüşmüşse barışçıl yöntemlerle kontrol altına alıp, sonlandırmayı ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, çatışma çözümü, çatışmaya neden olan sosyal, ekonomik, politik ve psikolojik unsurların tespit edilip, bunların ortadan kaldırılması yoluyla çatışan tarafları tatmin edici çözümler sunarak, taraflar arasında kalıcı ve güçlü ilişki biçiminin tesis edilmesine odaklanır. Bu çerçevede hem süreç hem de sonuç odaklı olduğu görülen çatışma çözümü, farklı bilim dalları ile ilişki kuran disiplinlerarası bir yaklaşıma sahiptir (Miller, 2005).

Çatışmaların çözümü yönünde araştırmaların başlangıcını Birinci Dünya Savaşı'na kadar götürmek mümkünse de, 'barış' ve 'çatışma' konularına odaklanan bilimsel çalışmaların başlaması ve bu yönde araştırma kurumlarının kurulması Soğuk Savaş dönemine denk gelmektedir. İki savaşın yıkıcı etkisiyle, 1950 ve 1960'larda savaşların ve olası nükleer bir savaşın nasıl önleneceğine dair araştırmalar ve kuramlar üretilmeye çalışılmıştır. ABD merkezli, politika-güdümlü ve daha çok düşünce kuruluşları bünyesinde gelişen *Stratejik Çalışmaların Uluslararası İlişkiler disiplininin hâkim anlayışı* olan realist düşünceden varsayımlar ithal ederek öne sürdüğü argümanlara eleştirel bakan *Barış ve Çatışma Çalışmaları*, temel araştırma gündemi olarak barış ve istikrarın nasıl sağlanacağı konusuna bakmıştır. Diğer bir ifadeyle, bu alandaki çalışmalar şu konulara odaklanmıştır:

“Savaş ve benzeri açık çatışma davranışlarının nedenleri nedir, bunlardan nasıl kaçınılır, silahlanma yarışları nasıl başlar, gelişir ve önlenebilir, kalıcı barışa ulaşmanın yolu uluslararası ve diğer sistemlerin entegrasyonu ya da çatışmaların çözümü için oluşturulacak kurumsal mekanizmalar mı, yoksa popüler ve politik kültürü daha barışçıl yapmak mıdır?” (Aydın, 2001)

Bu çerçevede, hâkim realist düşüncenin dışına çıkarak daha kapsayıcı, disiplinler arası ve işbirliğine dayalı çalışmalar üretilmeye başlanmıştır. Bu dönemde ABD ve Avrupa'da bu konulara odaklanan çok sayıda araştırma merkezinin kurulduğu ve alana dair yayınların ortaya çıkmaya başladığı

**Soğuk Savaş
dönemine ABD ve
Avrupa'da bu
konulara
odaklanan çok
sayıda araştırma
merkezinin
kurulduğu ve
alana dair
yayınların ortaya
çıkma
başladığı
görülmektedir.**

görülmektedir. Bu çerçevede, ABD'de 1959'da Michigan Üniversitesi bünyesinde kurulan *Center for Research on Conflict Resolution*, Norveç'te yine aynı yıl kurulan *Peace Research Institute of Oslo* (PRIO), İsveç'te 1966'da kurulan *Stockholm International Peace Research Institute* (SIPRI) ve İsviçre'de 1968'de kurulan *Swisspeace* bu alanın öncü araştırma merkezleri olmuşlardır. Buna paralel olarak, *The Journal of Conflict Resolution* (1957) ve *The Journal of Peace Research* (1964) bu alanda kurulan öncü yayınlar arasında yerlerini almıştır (Kriesberg, 2009: 19-20).

1970'lerde iki kutuplu dünya düzeninde başlayan yumuşamaya (*détente*) paralel olarak çatışma çözümü çalışmaları da yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemde, akademisyenler ve sivil toplum örgütleri temsilcileri tarafından büyük ölçekli çatışma alanlarında (Kuzey İrlanda, Orta Doğu, Kıbrıs vb.) eğitim, danışmanlık ve sorun çözme çalışmaları düzenlenerek, müzakere ve arabuluculuk gibi yeni araştırma konularına odaklanılan uygulamalar yaygınlaşmıştır (Kriesberg, 2009: 21-22). Benzer şekilde, üniversitelerde müzakere, arabuluculuk ve barış süreçleri üzerine dersler ve lisansüstü programlar açılmıştır.

Devlet merkezli ve askeri güvenlik konularının öncelikli görüldüğü iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesiyle birlikte uluslararası çatışmaların doğasında da önemli değişimler meydana gelmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte devletler arasındaki çatışmalar yerini daha çok sivil kayıpların yaşanmaya başladığı etnik ve dinsel temelli iç çatışmalar almaya başlamıştır. Bu dönüşüme paralel olarak çatışma çözümü çalışmalarının daha etkin hale gelmesi ve kuramsallaşması yönünde ciddi adımlar atılmıştır. Bu çerçevede, 1990'lardan başlayarak, çatışma çözümü uygulamalarının arttığı ve yeni alanlara doğru genişlediği görülmektedir.

Örneğin, uzun süredir devam eden uluslararası ve sivil çatışmaların dışarıdan müdahale ve müzakere yöntemleriyle çözüme ulaştırıldığı görülse de müzakere edilmiş anlaşmanın kalıcı ve sürdürülebilir olması için de dış müdahaleye ihtiyaç duyulduğu görülmüştür. Benzer şekilde, hükümetler ile hükümetler arası örgütlerin çatışma sonrası dönemdeki sorunları çözmek için yetersizliği nedeniyle bu dönemde diğer çatışma yöntemleri (müzakere sonrası dönem, önleyici diplomasi, barış inşası vb.) üzerine çalışmaların arttığı da görülmektedir. Özellikle sivil toplum örgütleri, gerekli insani yardım, kurum inşası, insan haklarının korunması ve çatışma çözümü konularında eğitimler verilmesinde uzmanlaşmaya başlamış ve sayıları giderek artmıştır. Bu dönemde hükümet yetkilileri sivil toplum örgütlerine ve barış inşası sürecinde tabanın sürece dahil edilmesine özen göstermeye başlamışlardır.

Özetle, başarılı bir çatışma çözümü, ilgili tarafları dinleyerek, her birine ihtiyaçlarını karşılama imkanı oluşturularak ve tüm tarafların çıkarlarını uygun şekilde karşılayarak süreçten tatmin olmalarını sağlamakla mümkün olabilmektedir.

Çatışma çözümü için zorlayıcı ve zorlayıcı olmayan yöntemler mevcuttur. Zorlayıcı olmayan yöntemlerin başında taraflar arasındaki çıkar çalışmalarını gidermeye yönelik müzakere veya arabuluculuk başı çekmektedir. Bu yöntemlerin arzulan sonuca ulaşmayı sağlamadığı durumlarda ise dışarıdan aktörlerin siyasi, ekonomik ve/veya askeri baskı/teşvik mekanizmaları devreye girmektedir. Çatışmaların çözümünde zorlayıcı yöntemlerin kullanılmasına dair tartışmalar yazında geniş yer tutmaktadır. Özellikle büyük çaplı insan hakları ihlalleriyle yerel ve uluslararası çatışmaların yayılmasının önlenmesi amacıyla, Soğuk Savaş sonrası dönemde asker veya kuvvet kullanımını içeren müdahalelerin sayısının artmasıyla birlikte bu tartışmaların alevlendiği ve günümüzde de çatışma çözümü yazınında önemli yer tutmaya devam ettiği görülmektedir (Kriesberg, 2009: 30).

Özetle, başarılı bir çatışma çözümü, ilgili tarafları dinleyerek, her birine ihtiyaçlarını karşılama imkanı oluşturularak ve tüm tarafların çıkarlarını uygun şekilde karşılayarak süreçten tatmin olmalarını sağlamakla mümkün olabilmektedir. Çatışma çözümü yönündeki çalışmalar günümüzde dünyanın farklı bölgelerindeki sahalarda çalışan uygulayıcı ve akademisyenlerin çatışmaların farklı boyutlarına ve süreçlerine odaklanmasıyla gelişmeye devam etmektedir. İletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişime paralel olarak dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan bir olayın diğer yerlere de sirayet etmesi artık çatışmaların önlenmesi ve yıkıcı boyutlara ulaşmadan çözümlenmesi yönündeki ihtiyacı da giderek artırmıştır. Tüm çatışmalara uygulanabilecek evrensel nitelikte bir çatışma çözümü modeli bulunmadığı için her çatışmanın kendi şartları içinde değerlendirilmesinin gerekliliği ortadadır. Bu nedenle çatışma çözümü yönündeki araştırma, uygulama ve çalışmalarda bugüne kadar atılan adımlar ile sağlanacak gelişmeler olayların yapıcı şekilde çözümünde önemli rol oynamaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Aydın, M. (2001). *Barış Çalışmaları ve Çatışmaların Çözümü*. Ankara: ASAM.

Bercovitch, J., Kremenyuk, V. ve I. W. Zartman (der.), (2009). *The SAGE Handbook of Conflict Resolution*. Londra: SAGE.

Bercovitch, J. ve R. Jackson (2009). *Conflict Resolution in the Twenty-first Century: Principles, Methods and Approaches*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.

Deutsch, M. (1973) *The Resolution of Conflict: Constructive and Destructive Processes*. New Haven ve Londra: Yale University Press.

Fisher, S. vd. (2000). *Working with Conflict: Skills and Strategies for Action*. Londra: Zed Books.

Kriesberg, L. (2009). “The Evolution of Conflict Resolution”, J. Bercovitch, Kremenyuk, V. ve I.W. Zartman (der.), *The SAGE Handbook of Conflict Resolution*. Londra: SAGE, ss. 15-32.

Miller, C.E. (2005). *A Glossary of Terms and Concepts in Peace and Conflict Studies*. Addis Ababa: University for Peace.

Mitchell, C.R. (1981). *The Structure of International Conflict*. Basingstoke ve Londra: MacMillan.

Özerdem, A. ve S.Y. Lee (2016). *International Peacebuilding: An Introduction*. Londra ve New York: Routledge.

EK OKUMA

Beriker, N. (2009). *Çatışmadan Uzlaşmaya: Kuramlar, Süreçler ve Uygulama*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özerdem, F. (2019). *Çatışma ve Barış Üzerine Temel Kavramlar*. İstanbul: Kriter Yayınları.

İNTERNET

The School for Conflict Analysis and Resolution (S-CAR), George Mason University, <https://scar.gmu.edu>

Peace Research Institute Oslo (PRIO), <https://www.prio.org>

Sabancı Üniversitesi Uyuşmazlık Çözümü ve Analizi,
<https://conf.sabanciuniv.edu/tr>

Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI),
<https://www.sipri.org>

SwissPeace, <https://www.swisspeace.ch>

Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) Derneği, Türkiye’de uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimine katkıda bulunmak, ilgili alanlarda çalışanları bir araya getirmek ve çalışmalarını desteklemek amacıyla bir grup akademisyen, medya çalışanı ve dışişleri mensubu tarafından 2004 yılında tarihinde kurulmuştur. 2010 yılından beri *International Studies Association* (ISA) ortak kuruluşu ve 2016’dan beri de *Balkan Political Science Association* (BPSA) üyesi olan UİK, iki yılda bir düzenlediği *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi* ile *Güvenlik Akademisi* ve *Dış Politika Akademisi* eğitim programlarını gerçekleştirmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininin Türkiye’deki gelişimine katkı yapmış öğretim üyelerine yönelik *Ustalara Saygı Ödülü* ile genç akademisyenlere yönelik *Teşvik Ödülü* veren UİK, başta *Uluslararası İlişkiler* dergisi ile *Güvenlik Çalışmaları* serisi olmak üzere kapsamlı bir yayım programı ile *Güvenlik Portalı* (GP), *Türkiye Barışı Koruma Veri Tabanı* (TÜBAKOV), *Kavram Avcıları* ve *Black Sea Young Reformers Fellowship* (BSYRF) projelerini hayata geçirmiştir.

UİK hakkında daha fazla bilgi almak için, lütfen [web sayfasını](https://www.uik.org.tr) (https://www.uik.org.tr) ziyaret ediniz.

© UİK 2019

Bu çalışmanın telif hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK)’e ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; UİK’in kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Güvenlik Yazıları, NATO Kamu Diplomasisi Birimi tarafından desteklenmektedir.

Security Papers are supported by the NATO Public Diplomacy Division.